

Josep Anton Viader, metge i afrancesat

Ramon Alberch i Fugueras

1. INTRODUCCIÓ. DADES BIOGRÀFIQUES

Ara ja fa molts anys Carles Rahola a *La dominació napoleònica a Girona* dedicà unes breus pàgines a glossar els aspectes més destacats de la personalitat del Dr. Viader, personatge certament important en el món de la medicina gironina i afrancesat declarat d'ençà que les tropes franceses ocuparen el nostre país el 1808. Com ja és clàssic en els treballs d'aquest eximi gironí, l'article aporta dades molt valuoses referents a l'activitat del nostre biografiat, i en conforma una visió erudita i suggerent alhora.

El nostre propòsit consisteix a aportar noves dades referides al metge Viader, així com desfer alguns equívocs que s'han anat repetint sovintejadament i que fóra bo d'aclarir per tal d'evitar-ne la contínua difusió. A tall d'exemple, i com a aclariment d'escassa entitat, ens cal remarcar que J. A. Viader era fill de Santa Coloma de Farners, malgrat que un cop acabada la seva llicenciatura a Cervera vingués a instal·lar-se tot seguit a la ciutat de Girona.¹

Nascut el dia vint-i-dos d'octubre de l'any 1756, era fill del doctor en Medicina Josep Viader i Arbell i de Julita Payrachs,² família fortament arrelada a la comarca on tenia diverses propietats. Viader estudià la carrera de medicina a Cervera, on es doctorà l'any 1780 i quatre anys més tard ja el trobem instal·lat a Girona, concretament al carrer Nou del Teatre, desenvolupant la seva professió a l'Hospital de la ciutat. Pel maig de l'any 1787 es casa amb Francesca Coll, filla d'un comerciant de Camprodon —morta al cap de poc temps—, i el febrer del 1791 contreu segones núpcies amb Maria Eudalda Seguí, filla d'un doctor en Drets de la vila de Ripoll;³ d'aquest matrimoni en

1. Carles RAHOLA a *La dominació napoleònica a Girona*, Barcelona, «La Revista», 1922, p. 63, el fa fill de Girona, equívoc que es repetix a totes les seves biografies, com ara, a la Gran Enciclopèdia Catalana, el diccionari biogràfic Albertí, el Torres Amat, etc.

2. Arxiu Parroquial de Santa Coloma de Farners. Agraïm a l'amic Isidre Prades, cap de l'arxiu històric comarcal de la Selva la tramesa de la partida de baptisme i la recerca duta a terme per trobar les actes notariales dels darrers temps de vida d'en Viader.

3. A.D.G. Llibres de casaments de la parròquia de la Catedral. Llibre tercer, 1762-1803.

naixerien quatre fills: Salvador —que també seguiria la trajectòria professional familiar—, Narcís, Josepa i Eudalda.⁴ Constatem que la seva situació econòmica era sens dubte molt desfogada, ja que usualment compta amb el servei de dues criades i una dida, i fins l'any 1814 gaudirà de bona consideració social.

Professionalment, a més del càrrec de metge director dels hospitals de Girona, fou nomenat pels francesos metge inspector de la Intendència de l'Alta Catalunya i inspector d'epidèmies del Departament del Ter,⁵ com a recompensa a la seva incondicional adhesió a la causa napoleònica. A la sortida dels francesos del país, Josep Anton Viader fou sumariat i llurs béns segrestats fins a la seva mort esdevinguda a Ripoll l'any 1816, on havia romàs el darrer any de vida lluny de la seva família.

2. LA SEVA ACTUACIÓ EN EL PERÍODE 1784-1808

Josep A. Viader apareix esmentat molt sovintejadament als Manuals d'Acords de l'Ajuntament de Girona com a signant de diversos informes que hom li demanava relatius a l'estat de la salut pública en moments de crisi o contagi epidèmic. En concret, caldria remarcar els que va lliurar al llarg dels anys de guerra contra la República Francesa (1793-1795), i els que dugué a terme durant els setges de la ciutat els anys 1808 i 1809. Mentrestant, continuava publicant diverses obres de caire mèdic on és palesa la seva preocupació per l'endarreriment sanitari de les nostres contrades i per l'estudi monogràfic dels assots epidèmics que delmaven la societat gironina.

Viader és demanat per informar sobre aspectes referents a la salut pública tot sovint, a voltes sol, o bé juntament amb d'altres metges de Girona. Així sabem que pel novembre de l'any 1793 se li demana que informi de la situació higiènica dels malalts militars ingressats a Girona i la seva possible incidència sobre la resta d'habitants de la ciutat; al cap d'un mes torna a fer un informe, pel 1794 en fa dos, el darrer —del mes de febrer— també relacionat amb les condicions sanitàries de l'Hospital instal·lat provisionalment al Teatre de Comèdies.⁶ De la diversitat temàtica dels seus informes n'és prova el de l'abril del 1798, quan juntament amb el metge Gelabert parlen de l'estat d'unes partides de blat i del control de la venda de roba vella, mitjà d'estendre els contagis de manera involuntària de primera magnitud.⁷ En una altra ocasió se li demana la seva opinió pel que fa a una epidèmia centrada al sud i sud-est d'Espanya i de la qual s'havien vist manifestacions en alguns pobles de la costa gironina; Viader es mostra partidari d'establir una mena de defensa sanitària a la nostra costa, mitjançant vaixells que impedissin l'arribada incontrolada per mar de comerciants a qualsevol dels nombrosos racons i cales de la franja costanera i evitar així el perill directe de contagi.⁸

Vistos globalment, els informes d'en Viader són assenyats, força erudits, amb profusió de citacions en llatí, dotats d'un respectable aparell bibliogràfic

4. A.H.M.G. Demografia. Padrons anys 1784-1815.

5. RAHOLA, Carles: *La dominació...*, p. 67.

6. A.H.M.G. Manual d'Acords 1793, 18-XI, f. 150 i 170; Manual d'Acords 1794, f. 8 i 35.

7. A.H.M.G. Manual d'Acords 1798, f. 41-42.

8. A.H.M.G. Manual d'Acords 1804, 21-X, f. 191.

i al llarg dels quals hom copsa una vertadera passió per l'exercici de la medicina. Tanmateix, la seva categoria es fa més vistent quan el seu informe va acompanyat del preceptiu informe d'altres metges de la ciutat, perquè sovint la Municipalitat els encarregava a diversos galens per tal de poder-ne contrastar les opinions. En aquests casos, la figura d'en Viader —en contraposició a la resta de metges gironins— s'ageganta i destaca sempre molt per damunt de tots els altres. Hom veu amb precisió la ploma i l'esperit d'un home il·lustrat, disposat a lluitar per l'aplicació dels avenços mèdics, i amb un bagatge considerable de coneixements; en un altre sentit, sembla trair-lo un caràcter certament petulant, ja que com assenyala Carles Rahola «*li agradava fer gala dels seus coneixements humanístics, vingués o no vingués a to*».⁹

De tota manera, i malgrat el seu elevat nivell cultural que el podia fer proper a les idees de la il·lustració, l'actuació que li coneixem en el període anterior a la dominació francesa no indueix a pensar que ens trobéssim davant d'un home que l'endemà de la capitulació de la ciutat pel desembre del 1809 es posés incondicionalment al costat dels francesos. Que les idees del Dr. Viader —sinceres o no— s'allunyaven força de la ideologia revolucionària francesa n'és prova la dedicatòria que féu a Marian Martínez de Galinsoga en el pòrtic del seu llibre relatiu a les malalties que atacaren l'exèrcit espanyol al Rosselló l'any 1794; Viader encapçalava el seu llibret titllant els francesos d'homes «*feroces y bárbaros, enemigos declarados de la Religión, del Trono, de la humanidad, para quienes nada hay de sagrado...*»¹⁰ En canvi, quan el 1810 Viader publicà el seu estudi referit a les malalties que havien envaït la ciutat durant els setges, en féu una encesa i elogiosa dedicatòria al Mariscal Augereau, lloant-lo i adulant-lo d'una faisó gairebé servil. De tot això se'n desprèn que Viader havia canviat, fins al punt que ambdós textos semblen escrits per dues persones diferents i resta l'interrogant de saber a quina raó obeïa aquest sobtat canvi d'actitud. ¿Tal vegada al fet que Viader —home ambiciós— veia superiors possibilitats de promoure's amb els francesos? Pur oportunisme? ¿Sincera conversió a uns ideals que —no cal dubtar-ho— influïren fortament en determinats sectors de la societat catalana d'aleshores?

Que en Viader era un home il·lustrat no cal dubtar-ho, almenys pel que fa a la seva visió renovadora de la medicina i al seu profund desig de saber; ara bé, no comptem amb cap mena d'escrit que ens guiï sobre les seves idees personals, és a dir, la seva concepció ideològica de la societat. Amb tot, cal tenir en compte un fet no gens menyspreable: Viader tenia com a veí al carrer Nou del Teatre el fabricant Jaume Oliveras, l'home més representatiu de la il·lustració gironina i l'ànima de les comptades reivindicacions de caire progressista que hom té ocasió de copsar a la Girona de la segona meitat del segle XVIII. Ben segur que el tracte quotidià els faria gent de confiança, cosa que fa suposar que el nostre biografiat pogués rebre influències d'un home de conviccions il·lustrades tan fermes com l'esmentat Oliveras.

De tota manera, tot i acceptant que Viader tingués un cert caire il·lustrat, la seva conversió a les idees de la Revolució francesa semblen massa sobtades per a creure-la sincera, de manera que és més versemblant la hipò-

9. Cfr. *La dominació...*, p. 64.

10. *Ibidem*.

tesi que Viader esdevingués un afrancesat per interès, mogut primordialment per la natural ambició a ocupar càrrecs d'una certa importància on poder desenvolupar tot el seu potencial intel·lectual i professional. Com veurem tot seguit, ho aconseguí parcialment, ja que si bé els francesos demostraren tenir-li molta confiança, tingué molt poc temps de gaudir-ne.

Per altra banda, no creiem que Viader s'afrancesés per cap mena de mòbil lucratiu, ja que la seva situació econòmica ja hem esmentat que era molt desfogada. Pensem que Viader comptava amb diverses possessions a Santa Coloma, de les quals procurava treure'n benefici mitjançant el lloguer i fins i tot la venda; pel març de l'any 1804 llogava a Pere Carreras les terres del Mas Esparver del llogarret de Castanyet, esmentant també l'existència d'altres dos masos de la seva propietat: el Mas Viader i el Mas Patrinxo.¹¹ Pel juny del 1806 venia a Dalmau Torra, ferrer de Santa Coloma, una casa amb eixida i hort al carrer dit de «l'arrabal», que abans havia estat del seu germà Pius Viader,¹² i pel juny del 1805 llogava a Pius Cubias, menestral de Santa Coloma, la meitat d'una casa al carrer vulgarment anomenat del Dr. Viader, reservant-se per ell i la seva família l'altra meitat de l'habitatge.¹³ Finalment, pel maig de l'any 1807 llogava al matrimoni Tallada una casa al carrer de l'Hospital de Santa Coloma.¹⁴

Els seus béns a la vila de Santa Coloma —ultra l'herència paterna— els havia obtingut mitjançant una capitulació i concòrdia realitzada amb el seu germà Pius davant el notari Pere Gaubert l'any 1792. Suposem que a resultes d'això, pel febrer del 1803 en Viader fa una procura donant poders a Joaquín Martínez de la Piscina, veí de la ciutat de Màlaga, per tal que obligui el patró Joan Moné de Lloret a complir el conveni que havia signat amb el mateix Viader, i pel qual es comprometia a portar a l'Havana (Cuba) el seu germà Pius, la muller i els tres fills del matrimoni, juntament amb tot el seu equipatge. El viatge era pagat pel Dr. Viader, i s'avaluava en 225 duros de plata, dels quals ja n'havia avançat la meitat.¹⁵

3. VIADER I LA DOMINACIÓ NAPOLEÒNICA

La documentació de l'arxiu històric municipal de Girona ens informa de manera palesa de l'estat d'extrema pobresa dels gironins i de la diversitat de malalties que els atacaren durant els setges a què els francesos sotmeteren la ciutat. També en aquest període, el Dr. Viader és consultat periòdicament per tal que doni la seva opinió en relació a les mesures que cal prendre; així sabem que per l'octubre de l'any 1809 informà l'Ajuntament —juntament amb el Dr. Nieto Samaniego— de la conveniència d'utilitzar la carn de cavall com a aliment¹⁶ i que pel desembre del mateix any ambdós metges certificaren

11. A.H.P.G. Notaria de P. Gaubert, núm. 709 (1803-1804), f. 89-90.

12. A.H.P.G. Notaria de P. Gaubert, núm. 710 (1805-1806), f. 120-121.

13. Ibídem, f. 185-186.

14. A.H.P.G. Notaria de F. Camps i Roger, núm. 1.187 (1807), f. 197.

15. A.H.P.G. Notaria de Joaquim Ribot, núm. 526 (1803), f. 175.

16. Cfr. RAHOLA, C.: *La dominació...*, p. 64 i NIETO SAMANIEGO, J. A.: *Memorial histórico de los sucesos más notables de armas, y estado de la salud pública durante el último sitio de la plaza de Gerona*, Tarragona, Imp. Brusi, 1810, p. 127.

que la salut del general Alvarez de Castro era incompatible amb el comandament.¹⁷

Una altra cosa és que els informes mèdics i les orientacions que se'n desprenien tinguessin alguna utilitat o influència en les decisions que prenia la Municipalitat gironina. En concret, Viader lliurarà altres dos informes el 14 i el 16 d'abril del 1809, en el primer dels quals fa avinent a l'Ajuntament que les seves resolucions referents a la salut pública s'adopten amb un gran endarreriment, i en alguns casos es fa el contrari del que aconsella: *«tengo expuesto que no se entierren los cadáveres dentro de las iglesias, y con todo, todos los días se practica lo contrario; tengo expuesto la limpieza de las casas, calles, cuarteles y cárceles y bastaría que V.S. presenciase la hediondez del piso más alto del Hospicio para asegurarse que no se cumple con todas sus partes dicha idea: he propuesto que se hiciese la limpieza de parte de noche, o muy temprano a la madrugada y se efectúa a las 8 y a las 9 de la mañana»*.¹⁸

Al capdavant, els esforços d'en Viader i de la resta dels professionals de la medicina serà en va, perquè l'injustificat perllongament de la resistència produirà una catàstrofe en vides humanes ben important. Desconeixem fins a quin punt el desànim de Viader en constatar l'escassa aplicació dels preceptes dels seus informes l'influï com per avenir-se de molt bon grat a col·laborar amb els francesos, i aplicar-se decididament a donar suport a les innovacions mèdiques dels nouvinguts.

Com ja hem esmentat anteriorment, un cop acabats els setges es produeix la ràpida i sobtada conversió de Viader a l'ideal napoleònic; pel març de l'any 1810 ja publicava el llibre en el qual parla de les malalties sofertes pels gironins els anys 1808-1809, on fa una lloança desaforada del mariscal francès Augereau, tal com remarca Rahola,¹⁹ i que formava part de l'estratègia de Viader de guanyar-se els nous governants per tal d'accedir a càrrecs de més elevada responsabilitat. La publicació d'aquest llibre, amb afalacs a Augereau inclosos, li serví perquè en aquest mateix mes l'esmentat mariscal —a petició de Viader— el nomeni Inspector d'Epidèmies, remarcant que ho fa atenent els bons serveis que en tots sentits ha fet als francesos.²⁰ A la sol·licitud, Viader hi adjuntava una mena de currículum pel qual ens assabentem que es vantava de tenir també estudis de filosofia, i on remarca que des del 1786 ocupava el càrrec de primer metge de l'Hospital General de la Ciutat i el seu Corregiment, i de la Reial Casa d'Hospici i Misericòrdia.

Per un decret de Baraguey d'Hilliers de 13 de març de 1811 hom establí a l'Alta Catalunya una «Comissió de Salut» formada per tres membres i un secretari, amb seu a Girona i sota la presidència d'en Viader; completaven la comissió el Dr. Viñas, mestre en cirurgia, i l'apotecari Rosés, mestre en farmàcia. A més a més, Viader era nomenat metge inspector de la Intendència de l'Alta Catalunya, de manera que quan es detectava una epidèmia li calia traslladar-se al lloc contagiats i ordenar les mesures a prendre. Tanmateix, com a màxim responsable de l'esmentada Comissió de Salut s'encarregava de controlar la titulació i els mèrits de tots els qui volguessin exercir

17. NIETO, J. A.: *Memorial histórico...*, p. 193.

18. GRAHIT, Emili: *Reseña histórica de los sitios de Gerona*, p. 353.

19. RAHOLA, C.: *La dominació...*, pp. 65-67.

20. A.C.A. Hisenda. Caixa XXI, lligall 2.

la medicina, fins i tot els que tenien títol i permís expedit per l'anterior govern.²¹ Que Viader complí amb la feina d'inspector d'epidèmies n'és prova el fet que pel març de l'any 1813 sortia a la llista de pagaments.²²

Finalment, pel juliol de l'any 1813 el prefecte del Departament del Ter, amb la intenció de difondre la vacuna per tal de prevenir els efectes de la verola, dictava un decret constituint un Comité de Vacunació, en el qual, i entre d'altres, es nomenava Josep Anton Viader com a integrant.²³

4. L'ESCRITOR

En Viader fou també l'autor de diversos treballs de caire mèdic, dels quals passem a donar una relació comentada molt sintèticament. El seu primer treball s'intitulava «*Discurso médico-moral de la información del feto por el alma desde su concepción i administración de su bautismo. Obra útil a párrocos, médicos, comadronas, parteras*»,²⁴ amb una sèrie de reflexions inherents a l'actitud moral dels qui exerceixen la medicina, i amb un pròleg on dedica l'obra amb expressions gairebé servils a diverses personalitats. El 1794 escrivia unes «*Reflexiones sobre las enfermedades que afligen las tropas del Real Ejército del Rosellon*»,²⁵ on descriu les malalties que han patit els soldats, i explica quin sistema ha seguit per tal de guarir-les. Fa un pròleg que el qualifica —almenys en aquells moments— com un furibund antifrancès.

L'any 1798 publicava «*Dissertatio medico-legalis supra verum contrahentes, physice, habilitansi modum ad matrimonii validitatem; parochis medicis, chirurgis, theologis, canonistis, et iuris civilis professoribus, tum saecularibus, tum ecclesiasticis, utilissima*»,²⁶ i el 1803 «*La facultad de medicina vindicada*»,²⁷ on fa una defensa aferrissada de la necessitat de l'exercici de la medicina per al bé de la societat, davant dels qui critiquen sistemàticament els metges, o bé els creuen incapaços de guarir els malalts. Basa el seu treball en proposicions com les següents: «La medicina es ciencia, y de consiguiente una de entre las bellas artes liberales»; «Su origen es Dios, y la necesidad que han tenido los hombres de ella»; i d'altres referides a la consideració que històricament s'ha tingut als professionals de la medicina.

L'any 1810 apareix la famosa «*Memoria de las enfermedades...*»²⁸ que és sens dubte la seva obra més reeixida, i on analitza molt exhaustivament les condicions sanitàries de la ciutat i les malalties que l'atacaren els anys dels setges. Prova del seu interès és el fet que el baró de Gerando n'adreçà un exemplar a París pel novembre de l'any 1812, i hom li contesta que ràpidament en faran arribar un altre exemplar a la Facultat de Medicina de la capital francesa per tal que tinguin en compte el mèrit del treball i les observacions que conté.²⁹

21. A.C.A. Hisenda. Caixa XXII, lligall 1.

22. A.C.A. Hisenda. Caixa XLVI, lligall 9.

23. RAHOLA, C.: *La dominació...*, p. 95.

24. A.H.M.G. XXII.1.8, núm. 58. Imp. Oliva, 240 pp. Girona, 1785.

25. A.H.M.G. XXII.1.7, núm. 53.

26. *Ibidem*, núm. 54. Imp. Oliva, 44 pp. Girona, 1798.

27. A.H.M.G. Secció fullets.

28. *Ibidem*.

29. A.C.A. Hisenda. Caixa XVI, lligall 6.

A més a més, hem trobat esment a una altra obra seva d'abast filosòfic intitulada «*Du danger des mots qui expriment les forces vitales*»,³⁰ tot i que malauradament no n'hem trobat cap mena de rastre a les biblioteques i arxius de Girona.

També sabem que pel 1802 llegí a l'Acadèmia mèdico-pràctica de Barcelona unes «*Reflexiones sobre la hidrofobia*» i que els anys de dominació napoleònica lliurà diversos informes a les autoritats franceses en relació a la necessitat de la introducció de la vacunació obligatòria.

5. ELS DARRERS ANYS

Com ja hem vist, Viader gaudí de la confiança i dels honors de les autoritats franceses d'ocupació però la seva vida donà un gir inesperat en el moment en què els napoleònics eixiren de la ciutat a la primavera de l'any 1814. Pel juliol del mateix any ens assabentem que en Viader és depurat per la seva actitud col·laboracionista amb els francesos; en un informe inserit al Manual d'Acords hom el titlla de «*mui adicto a franceses hasta haber llegado a obtener título de ciudadano francés, según expresiones suias propias, y en el día se halla preso y se le haze sumario*».³¹

Amb tot, els càrrecs no degueren ésser massa greus ja que pel març del 1815 el Dr. Viader demana mitjançant un apoderat que l'Ajuntament certifiqui «*de no considerarse que la permanencia de Dn. Josef Ant. Viader en esta Ciudad y ejercer su facultad de medicina pueda perturbar la tranquilidad pública*», a la qual cosa accedeix l'Ajuntament.³²

Mentrestant, la dona i els fills d'en Viader s'havien traslladat a viure a Santa Coloma de Farners i remarcaven que vivien separats d'ell, ja que es trobava en «*parage distante*».³³ En realitat Viader vivia a Ripoll, on devia morir el mes de maig del 1816, data en la qual féu testament;³⁴ l'1 de desembre del mateix any es retornava a la vídua i al fill d'en Viader tots els béns que els havien estat segrestats fins a la data, suposem pel fet d'haver-lo declarat afrancesat. D'entre els béns que se'ls retorna hom fa esment de dues cases i dels masos Viader, Patrinxo i Esparver, tots a Santa Coloma.³⁵ En definitiva, Viader havia aconseguit escapar de restar empresonat per uns anys, tal vegada pel seu delicat estat de salut, però en contrapartida hom li havia segrestat tots els béns, que com hem vist, només retornaran a la família poc després de la seva mort.

30. Cfr. *Diccionari biogràfic Albertí*, vol. IV, p. 441.

31. A.H.M.G. Manual d'Acords 1814, 18-VII, f. 110. Sembla ser que tots els ciutadans suspectes d'afrancesament passaren més o menys temps empresonats, i que així mateix patiren el segrest dels seus béns. El mateix succeí a Tomàs Puig, l'afrancesat més destacat de les nostres contrades, que malgrat tot passaria els darrers anys de la seva vida a la vila de Figueres després d'un llarg plet esmerçat a recuperar la propietat dels seus béns. Cfr. Lluís Maria de PUIG I OLIVER: *El pensament polític de Tomàs Puig*. Tesi de Llicenciatura, 290 pp. Bellaterra, 1975.

32. A.H.M.G. Manual d'Acords 1815, 13-III, f. 60 v.

33. Arxiu Històric Comarcal de la Selva, notari Jaume Cervera, 1815, f. 402.

34. Ibídem, 1816, 2-VIII, f. 322.

35. Ibídem, 1816, 1-XII, f. 406.